

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 5.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.59>

УДК 336.7:330.322

Г. М. Чернявський,

здобувач PhD, ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-3656-608X>

НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ ЯК СУБ'ЄКТИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

H. Cherniavskiy,

PhD Student of the Private Joint-Stock Company "Higher Educational Institution

"Interregional Academy of Personnel Management"

NON-BANK FINANCIAL INSTITUTIONS AS SUBJECTS OF INVESTMENT RELATIONS IN THE FINANCIAL MARKET

У статті обґрунтовано місце небанківських фінансових установ у системі інвестиційних відносин фінансового ринку та розкрито їх функціональну роль у мобілізації, трансформації, розміщенні й перерозподілі інвестиційних ресурсів. Методологічну основу дослідження становлять аналітико-синтетичний підхід, системний підхід, порівняльний аналіз, структурно-функціональний аналіз, аналіз нормативно-правової бази та табличний метод узагальнення емпіричних даних. На основі чинного законодавства України та офіційної статистики Національного банку України уточнено ознаки небанківських фінансових установ як інституційних

учасників фінансового ринку. Доведено, що їх економічний зміст у системі інвестиційних відносин виявляється не лише у наданні окремих фінансових послуг, а передусім в акумулюванні тимчасово вільних коштів, формуванні резервів і накопичень, трансформації заощаджень у інвестиційний ресурс, диверсифікації каналів фінансування та перерозподілі ризику між учасниками ринку. За результатами аналізу встановлено, що у 2024 році активи надавачів небанківських фінансових послуг, нагляд за якими здійснює НБУ, зросли, тоді як кількість установ продовжила скорочуватися, що свідчить про структурне очищення ринку, його концентрацію та перехід від екстенсивної до якісно більш керованої моделі розвитку. Наукова новизна дослідження полягає в уточненні економічної сутності небанківських фінансових установ як суб'єктів інвестиційних відносин, розробленні інституційно-функціонального підходу до групування моделей їх участі у функціонуванні фінансового ринку, а також в обґрунтуванні взаємозв'язку між сегментною структурою небанківського сектору, характером формування ресурсної бази та напрямками інвестиційного розміщення коштів. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих узагальнень як теоретико-аналітичної основи для подальших досліджень інвестиційного потенціалу небанківських фінансових установ, удосконалення аналітичного забезпечення управління їх інвестиційною діяльністю, а також для підготовки практичних рекомендацій щодо розвитку небанківського сегмента фінансового ринку України.

The article substantiates the place of non-bank financial institutions in the system of investment relations in the financial market and reveals their functional role in mobilizing, transforming, allocating, and redistributing investment resources. The methodological framework of the study is based on the analytical-synthetic approach, the systems approach, comparative analysis, structural-functional analysis, the analysis of the legal framework, and the tabular method of summarizing empirical data. Based on the current legislation of Ukraine and the official statistics of the National Bank of Ukraine, the features of non-bank financial institutions as institutional participants in the financial market are

specified. It is proved that their economic content in the system of investment relations is manifested not only in the provision of individual financial services, but primarily in the accumulation of temporarily free funds, the formation of reserves and savings, the transformation of savings into investment resources, the diversification of financing channels, and the redistribution of risk among market participants. The analysis shows that in 2024 the assets of non-bank financial service providers supervised by the NBU increased, while the number of institutions continued to decrease, indicating a structural clean-up of the market, a higher level of concentration, and a transition from an extensive to a more manageable model of development. The scientific novelty lies in the author's clarification of the essence of non-bank financial institutions as subjects of investment relations, in the proposed institutional-functional grouping of models of their participation in the financial market, and in substantiating the relationship between the segment structure of NBFIs, the nature of resource sources, and the directions of investment placement of funds. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the proposed generalizations for further research on the investment potential of non-bank financial institutions, improving analytical support for the management of investment activities, and preparing recommendations for the development of the non-bank segment of the financial market of Ukraine.

Ключові слова: *небанківські фінансові установи; інвестиційний потенціал; механізм управління; інвестиційна діяльність; фінансовий ринок; інвестиційні відносини; інвестиційна привабливість; індикатори ефективності; інвестиційні ризики; бюджетування інвестицій; стратегія управління; конкурентоспроможність НФУ.*

Keywords: *non-bank financial institutions; investment potential; management mechanism; investment activity; financial market; investment relations; investment attractiveness; performance indicators; investment risks; investment budgeting; management strategy; competitiveness of NBFIs.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах трансформації фінансового ринку України роль небанківського сегмента істотно зростає. Посилення вимог до прозорості діяльності фінансових посередників, зміна регулятивної будови, поява нових фінансових інструментів, розвиток цифрових каналів взаємодії з клієнтами та потреба економіки у довгострокових інвестиційних ресурсах зумовлюють необхідність переосмислення місця небанківських фінансових установ (НФУ) у фінансовій системі. Якщо тривалий час НФУ розглядалися переважно як периферійний сегмент поряд із банками, то нині вони дедалі виразніше постають як самостійні інституційні учасники руху капіталу, що беруть участь у формуванні інвестиційного попиту і пропозиції, акумулюють ресурси домогосподарств та бізнесу, здійснюють їх трансформацію та розміщення у різних сегментах фінансового ринку [1-3].

Актуальність теми посилюється тим, що для подальшого дослідження механізму управління інвестиційним потенціалом небанківських фінансових установ необхідно чітко визначити їх економічну природу саме як суб'єктів інвестиційних відносин. Без теоретичного уточнення складно обґрунтувати, якими є джерела формування інвестиційного потенціалу окремих видів НФУ, які фактори впливають на його реалізацію, які індикатори доцільно використовувати для оцінювання ефективності інвестиційної діяльності та які інструменти управління найбільш релевантні для різних сегментів небанківського ринку. У прикладному аспекті дана проблематика безпосередньо пов'язана з потребою посилення інституційної спроможності НФУ, підвищенням довіри до них, розширенням каналів інвестування та формуванням конкурентного, диверсифікованого й стійкого фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку небанківських фінансових установ на сучасному етапі розглядається у працях українських науковців і в офіційно-аналітичних матеріалах регулятора за кількома взаємопов'язаними напрямками. Так, С.І.Бессонова акцентує увагу на

сучасних аспектах діяльності небанківського фінансового сектору, підкреслює його динамічність, регуляторну чутливість та структурні зміни, що відбуваються внаслідок оновлення вимог до учасників ринку [1]. Т.М.Бороденко, А.Є.Буряченко та М.А.Гапонюк досліджують діяльність НФУ на ринку фінансових послуг, розкриваючи їх місце у системі фінансового посередництва та характеристики окремих сегментів [2]. Є.О.Вовк, Г.О.Туролєв, О.І.Шваб та А.С.Сіваш аналізують небанківські фінансові установи в архітектоніці фінансового ринку, наголошуючи на необхідності теоретичного осмислення їх функціонування в інституційному середовищі [3].

Окремий напрям досліджень стосується інвестиційного потенціалу небанківських фінансових установ. В.П.Ільчук, Т.О.Шпомер та А.М. Шпомер розглядають інвестиційний потенціал НФУ як важливу складову забезпечення сталого розвитку національної економіки, а також розробляють підходи до його оцінювання [4]. Л.В.Шірінян та А.А.Шірінян досліджують фінансові інструменти НФУ в Україні, що є важливим для розуміння каналів участі цих установ у русі інвестиційних ресурсів [14]. Значну фактичну основу становлять огляди небанківського фінансового сектору НБУ, які містять актуальні дані про активи, кількість установ, фінансові результати, концентрацію та основні ризики сегмента [6; 7].

Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що значна частина праць зосереджена або на загальній характеристиці небанківського сектору, або на окремих видах фінансових послуг, або на проблемах регулювання. Менш розробленим залишається саме інституційно-функціональний підхід до розгляду НФУ як суб'єктів інвестиційних відносин на фінансовому ринку. Недостатньо системно окреслено, якими є моделі участі різних видів НФУ в інвестиційному процесі, які джерела ресурсів формують їх інвестиційні можливості, у чому полягає різниця між їх посередницькою, накопичувальною, резервною та безпосередньо інвестиційною роллю. Саме ця наукова прогалина зумовлює доцільність даного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування сутності небанківських фінансових установ як суб'єктів інвестиційних відносин на фінансовому ринку, визначення їх інституційних ознак, функціональних ролей та сегментних моделей участі в акумулюванні, трансформації й розміщенні інвестиційних ресурсів. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: узагальнити наукові підходи до трактування небанківських фінансових установ у системі фінансового ринку; розкрити зміст інвестиційних відносин на фінансовому ринку; уточнити місце НФУ у системі руху інвестиційного капіталу; проаналізувати сучасні тенденції розвитку небанківського сегмента на основі даних Національного банку України; запропонувати інституційно-функціональне групування моделей участі НФУ в інвестиційних відносинах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах трансформації фінансового ринку небанківські фінансові установи набувають дедалі більшого значення як учасники акумулювання, перерозподілу та інвестування фінансових ресурсів. Їх діяльність виходить за межі надання окремих фінансових послуг і дедалі виразніше виявляється у формуванні інвестиційних потоків, розвитку посередницьких механізмів та підтримці структурної стійкості фінансової системи. У зв'язку з цим науковий інтерес потребує уточнення ролі небанківських фінансових установ як суб'єктів інвестиційних відносин, визначення особливостей їх функціонування та обґрунтування їх місця на фінансовому ринку.

Чинне нормативно-правове поле України визначає фінансову установу як юридичну особу, яка відповідно до закону надає одну чи кілька фінансових послуг і внесена в установленому порядку до відповідного реєстру [13]. Окремі сегменти небанківського фінансового ринку регулюються спеціальними законами, що охоплюють сфери страхування, кредитної кооперації, недержавного пенсійного забезпечення, спільного інвестування, а також функціонування ринків капіталу [8-12]. Відповідно небанківські фінансові установи не становлять однорідної сукупності з

огляду на їх економічну природу, джерела формування ресурсів, моделі розміщення коштів, характер ризиків і часові горизонти інвестиційної діяльності. Водночас усі вони інтегровані в інституційну систему фінансового ринку та беруть участь у русі вартості через різні механізми фінансового посередництва, накопичення, кредитування, інвестування та страхового резервування [2; 3].

У широкому економічному розумінні інвестиційні відносини на фінансовому ринку охоплюють сукупність зв'язків, що виникають між власниками капіталу, фінансовими посередниками, інституційними інвесторами, емітентами, позичальниками, регуляторами та іншими учасниками у процесі формування, залучення, розміщення, перерозподілу та повернення інвестиційних ресурсів. На відміну від реального інвестування, у межах якого визначальним є безпосереднє вкладення коштів у матеріальні або нематеріальні активи, фінансовий ринок забезпечує трансформацію заощаджень у капітал через систему фінансових інструментів, контрактних відносин, інституційних форм та механізмів оцінювання ризику й дохідності. У цій системі небанківські фінансові установи виконують посередницькі або спеціалізовані функції, забезпечуючи узгодження інтересів власників фінансових ресурсів і їх кінцевих користувачів.

На цій основі доцільно запропонувати авторське уточнення: небанківські фінансові установи як суб'єкти інвестиційних відносин на фінансовому ринку – це інституційні учасники, які в межах визначених законом фінансових послуг та інвестиційних повноважень акумулюють тимчасово вільні кошти, формують резерви й накопичення, трансформують їх у ресурси різного строку, ризиковості та цільового призначення, забезпечують їх розміщення або перерозподіл між секторами економіки та тим самим беруть участь у формуванні інвестиційного попиту, пропозиції й інфраструктури фінансового ринку. Перевага такого підходу полягає в тому, що він дає змогу розглядати НФУ не лише як надавачів послуг, а як носіїв

певної інвестиційної функції, що має різні форми прояву залежно від сегмента ринку.

Емпіричний аналіз сучасного стану небанківського сегмента підтверджує, що його роль у фінансовій системі залишається вагомим, хоча структура сектору змінюється. За даними Національного банку України, у IV кварталі 2024 року обсяги активів надавачів небанківських фінансових послуг, нагляд за якими здійснює НБУ, зросли на 6,8 %, а їхня частка в активах фінансового сектору становила 10,2 % [6]. Порівняно з III кварталом 2024 року ця частка зросла з 10,1 % до 10,2 %, що свідчить про збереження системної значущості небанківського сегмента навіть за умов скорочення кількості установ [6; 7]. Узагальнення офіційних даних за основними сегментами наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка активів і кількості основних сегментів небанківських фінансових установ в Україні

Сегмент НФУ	Активи, млн. грн. 12.2023	Активи, млн. грн. 09.2024	Активи, млн. грн. 12.2024	Кількість 12.2023	Кількість 12.2024
Страховики	74 412	70 146	72 819	101	65
Кредитні спілки	1 422	1 386	1 357	133	104
Фінансові компанії	250 454	288 091	310 262	559	479
Ломбарди	3 847	4 040	4 131	146	109
Разом	330 135	363 663	388 569	939	757

Джерело: складено автором на основі [6; 7].

Дані табл. 1 дають підстави для низки узагальнень. Упродовж 2024 року активи сукупності основних небанківських фінансових установ, нагляд за якими здійснює НБУ, зросли з 330,1 млрд. грн. до 388,6 млрд. грн., тобто майже на 17,7 %. Отже, небанківський сегмент не лише зберіг, а й наростив свій ресурсний потенціал. Водночас приріст активів супроводжувався скороченням кількості установ: з 939 наприкінці 2023 року до 757 наприкінці 2024 року. Така динаміка засвідчує, що розвиток сектору визначається не механічним збільшенням числа учасників, а концентрацією активів, виходом

з ринку слабших або проблемних установ, а також посиленням ролі більших, більш капіталізованих і регуляторно стійких гравців. Структура активів сектору залишається виразно асиметричною: наприкінці 2024 року майже чотири п'ятих активів сукупності наведених сегментів припадало на фінансові компанії, тоді як частка кредитних спілок залишалася мінімальною. За таких умов участь окремих видів небанківських фінансових установ в інвестиційних відносинах істотно відрізняється як за масштабами, так і за економічним впливом.

З урахуванням аналізу законодавства, наукових джерел та фактичної структури ринку пропонуємо виділити п'ять базових інституційно-функціональних моделей участі НФУ в інвестиційних відносинах на фінансовому ринку: *резервно-інвестиційну, ощадно-інвестиційну, колективно-інвестиційну, кредитно-посередницьку і спеціалізовано-фінансову*. *Резервно-інвестиційна* модель властива насамперед страховикам, які акумулюють страхові премії та розміщують технічні резерви й капітал у визначені законодавством активи. *Ощадно-інвестиційна* характерна для недержавних пенсійних фондів, де довгострокові внески учасників трансформуються в інвестиційні активи. *Колективно-інвестиційна* притаманна інститутам спільного інвестування, що концентрують кошти інвесторів та забезпечують їх професійне портфельне розміщення. *Кредитно-посередницька* характерна для кредитних спілок, ломбардів, частини фінансових компаній, факторингових і лізингових структур. *Спеціалізовано-фінансова* виявляється у тих сегментах, де домінує фінансування окремих видів активності або обслуговування певних видів фінансових контрактів.

Узагальнені характеристики наведених моделей подано в табл. 2. Вона дає змогу не лише відобразити відмінності між видами НФУ, а й показати, що їх участь у інвестиційних відносинах не зводиться до єдиної посередницької функції. Для одних інституцій вирішальним є накопичення й розміщення резервів, для других – довгострокове інвестування коштів учасників, для третіх – фінансування господарських операцій та підтримка

поточної ліквідності клієнтів. Такий підхід має принципове значення для подальшої оцінки інвестиційного потенціалу НФУ, адже набір релевантних показників, ризиків, часових горизонтів і критеріїв ефективності суттєво різняться залежно від сегмента.

Таблиця 2. Інституційно-функціональні моделі участі небанківських фінансових установ у інвестиційних відносинах

Вид НФУ	Основні джерела ресурсів	Форма участі у інвестиційних відносинах	Переважні напрями розміщення коштів / фінансування	Економічна роль на фінансовому ринку
Страхові компанії	Страхові премії, власний капітал	Формування страхових резервів та їх інвестиційне розміщення	Банківські депозити, ОВДП, облігації, інші дозволені активи	Акумуляція ресурсів, перерозподіл ризику, підтримка довгострокових інвестицій
Кредитні спілки	Пайові внески, депозити членів, власний капітал	Внутрішньокооперативне перетворення заощаджень у кредити та фінансові інвестиції	Кредити членам, депозити, окремі фінансові інвестиції	Локальна мобілізація заощаджень, підтримка споживчих і малих підприємницьких інвестицій
Фінансові компанії, лізингові та факторингові структури	Власний і залучений капітал, кошти від операційної діяльності	Надання спеціалізованого фінансування та фінансового посередництва	Лізинг, факторинг, кредити, інші фінансові операції	Диверсифікація каналів фінансування бізнесу та населення
Недержавні пенсійні фонди	Пенсійні внески учасників, інвестиційний дохід	Довгострокове накопичення та інституційне інвестування	Цінні папери, депозити, інші активи згідно із законом	Формування довгострокової інвестиційної бази
Інститути спільного інвестування	Кошти учасників фондів	Колективне інвестування та портфельне розміщення капіталу	Цінні папери та інші активи в межах інвестиційної декларації	Розширення доступу інвесторів до ринку капіталу, диверсифікація інвестицій

Джерело: узагальнено автором на основі [2–14].

Порівняння НФУ з банками також підтверджує необхідність їх виокремленого розгляду. Банки традиційно концентрують універсальні посередницькі функції, пов'язані з депозитним залученням коштів, кредитуванням, розрахунковими операціями та обслуговуванням широкого кола клієнтів. Натомість НФУ, як правило, мають більш спеціалізовані бізнес-моделі, вужчий профіль послуг, специфічну ресурсну базу і відмінні

регуляторні режими. Саме така спеціалізація їм дозволяє їм ефективно обслуговувати окремі сегменти фінансового попиту, створювати альтернативні канали інвестування та фінансування, а також доповнювати, а не дублювати банківську систему [2; 3; 14]. В економіці з недорозвиненим ринком капіталу така роль є особливо важливою, адже небанківські інституції можуть виступати інструментом пом'якшення структурних дисбалансів фінансового посередництва.

Страхові компанії посідають окреме місце серед НФУ, оскільки поєднують страхову та інвестиційну функції. З одного боку, вони забезпечують захист майнових інтересів і перерозподіл ризиків; з іншого – акумулюють вагомі обсяги коштів у формі страхових резервів, які потребують надійного й регуляторно сумісного розміщення. У цьому полягає специфіка їх участі у інвестиційних відносинах: інвестиційна діяльність є для них похідною від страхового бізнесу, але водночас визначає фінансову стійкість, ліквідність і можливість виконання зобов'язань перед страхувальниками. За даними НБУ, у IV кварталі 2024 року активи страховиків зросли на 3,8 %, а сектор загалом зберіг прийнятні показники діяльності [6]. Отже, страховики залишаються найбільш капіталізованим після фінансових компаній сегментом НФУ та важливим носієм резервно-інвестиційної моделі.

Кредитні спілки функціонують за відмінною інституційно-економічною логікою. Їхня ресурсна база формується переважно за рахунок пайових внесків і депозитів членів, унаслідок чого участь цих установ в інвестиційних відносинах має локалізований кооперативний характер. Вони акумулюють порівняно обмежені за масштабом ресурси та спрямовують їх насамперед на фінансування потреб членів спілки, зокрема споживчих і дрібнопідприємницьких. Водночас навіть за таких умов кредитні спілки залишаються складовою системи інвестиційних відносин, оскільки забезпечують трансформацію локальних заощаджень у фінансовий ресурс. Разом із тим емпіричні дані засвідчують, що цей сегмент залишається

найменш масштабним і найбільш чутливим до проблем якості активів, операційної ефективності, вузькості ресурсної бази, а також до інституційних і репутаційних ризиків, які звужують можливості розширення їх участі в інвестиційних відносинах на фінансовому ринку. [6; 7].

Фінансові компанії формують найбільший за активами сегмент серед НФУ, що перебувають під наглядом НБУ. Однак їх не можна трактувати як однорідну групу, оскільки в її межах об'єднано різні бізнес-моделі: від компаній, пов'язаних із факторингом і лізингом, до інших видів спеціалізованого фінансування. Саме ця різноманітність пояснює, чому фінансові компанії одночасно демонструють найвищу концентрацію активів, значний приріст ресурсної бази та помітну внутрішню диференціацію за рівнем капіталізації й фінансової стійкості. Їхня роль у інвестиційних відносинах полягає передусім у розширенні каналів небанківського фінансування, обслуговуванні окремих нішевих потреб бізнесу та населення й підтримці обороту капіталу у спеціалізованих сегментах фінансового ринку [6; 14].

Якщо ж розглядати недержавні пенсійні фонди та інститути спільного інвестування, то їх участь у інвестиційних відносинах є найбільш очевидною з погляду інституційного інвестування. Пенсійні фонди акумулюють довгострокові внески та орієнтуються на збереження і примноження вартості активів учасників, тоді як інститути спільного інвестування створюють механізм колективного розміщення коштів на ринку капіталу [8; 10; 11]. Вони потенційно можуть забезпечувати формування довгого інвестиційного ресурсу, що має особливе значення для відновлення економіки, розвитку ринку капіталу та фінансування структурних змін. Проте ефективна реалізація цієї функції можлива лише за наявності достатньої довіри інвесторів, передбачуваного регуляторного середовища, надійної інфраструктури ринку капіталу та належного інструментарію для диверсифікованого розміщення активів.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що НФУ на фінансовому ринку виконують такі базові функції у системі інвестиційних відносин: *аккумуляційну, трансформаційну, інвестиційно-розміщувальну, посередницько-фінансувальну, ризикорозподільчу, стабілізаційну та інфраструктурну*. *Акумуляційна функція* пов'язана з концентрацією коштів різних груп учасників ринку. *Трансформаційна* полягає у зміні строковості, масштабу, ліквідності та ризикового профілю ресурсів. *Інвестиційно-розміщувальна* означає безпосереднє розміщення коштів у фінансові активи чи інші дозволені інструменти. *Посередницько-фінансувальна* виявляється у передачі ресурсів кінцевим користувачам через кредити, лізинг, факторинг та інші механізми. *Ризикорозподільча* найяскравіше проявляється у страхуванні. *Стабілізаційна* пов'язана з диверсифікацією фінансової системи. *Інфраструктурна* полягає у розширенні спектра інструментів та інституційних форм участі у фінансовому ринку.

Поточний стан українського небанківського фінансового ринку виявляє низку стримувальних чинників. До них належать *недостатня глибина ринку капіталу, обмежений набір надійних інструментів довгострокового інвестування, нерівномірний рівень капіталізації різних сегментів, значна чутливість частини установ до регуляторних змін, воєнні ризики, а також недостатня інституційна довіра з боку домогосподарств і бізнесу*. Для окремих сегментів додатковими бар'єрами є невеликі масштаби операцій, висока собівартість дотримання регуляторних вимог, нерозвиненість цифрової інфраструктури та обмежені можливості диверсифікації активів. Усе це впливає на здатність НФУ повною мірою реалізувати потенціал інституційних інвесторів і фінансових посередників.

Водночас зафіксоване НБУ зростання активів і прибутковості низки сегментів у 2024 році свідчить, що небанківський фінансовий ринок зберігає потенціал до подальшого розвитку [6; 7]. Практично значущим є висновок про те, що підвищення ролі НФУ у системі інвестиційних відносин потребує не лише кількісного нарощування активів, а й якісного вдосконалення

інституційних умов. Йдеться про розвиток ринку капіталу, розширення спектра інструментів надійного інвестування, посилення вимог до корпоративного управління та систем внутрішнього контролю, підвищення прозорості звітності, а також диференційований підхід до регулювання різних сегментів НФУ залежно від моделі їх участі в інвестиційному процесі. Для наукових досліджень це означає необхідність переходу від загального опису сектору до побудови сегментно-орієнтованих моделей оцінювання інвестиційного потенціалу і результативності діяльності.

Отже, небанківські фінансові установи доцільно розглядати як багаторівневу сукупність інституцій, що по-різному інтегровані в систему інвестиційних відносин. Одні з них безпосередньо акумулюють довгострокові ресурси та розміщують їх у портфельні активи, інші забезпечують трансформацію локальних заощаджень у кредитні ресурси, ще інші спеціалізуються на нішевих формах фінансування або створюють інституційні передумови для розподілу ризиків. Саме така диференціація становить основу адекватного теоретичного осмислення ролі небанківських фінансових установ на фінансовому ринку та формування методичного інструментарію для подальших досліджень їх інвестиційного потенціалу.

За таких умов участь НФУ в інвестиційних відносинах визначається не лише формальною належністю до певного сегмента фінансового ринку, а й масштабом акумульованих ресурсів, характером їх мобілізації, допустимими напрямками розміщення коштів і рівнем інституційної стійкості. Встановлена асиметрія між окремими сегментами небанківського сектору дає підстави стверджувати, що інвестиційна роль різних видів НФУ суттєво відрізняється за економічним змістом, інтенсивністю впливу на фінансовий ринок і здатністю забезпечувати перетворення заощаджень на інвестиційний ресурс. Це, своєю чергою, зумовлює потребу в диференційованому підході до їх наукового аналізу, оцінювання інвестиційного потенціалу та формування аналітичного підґрунтя для подальшого вдосконалення механізмів управління інвестиційною діяльністю НФУ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для подальших досліджень механізму управління інвестиційним потенціалом небанківських фінансових установ, розроблення системи релевантних індикаторів оцінювання для різних сегментів НФУ, підготовки аналітичних матеріалів щодо регуляторної політики та формування стратегій розвитку небанківського сегмента фінансового ринку. Запропоновані узагальнення можуть бути корисними і для наукового обґрунтування диференційованого підходу до управління інвестиційною діяльністю страховиків, кредитних спілок, фінансових компаній, недержавних пенсійних фондів та інститутів спільного інвестування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало підстави стверджувати, що небанківські фінансові установи є не лише елементом ринку фінансових послуг, а й повноцінними суб'єктами інвестиційних відносин на фінансовому ринку. Їх економічна сутність у цій системі виявляється через акумулювання коштів, формування резервів і накопичень, трансформацію ресурсів за строками, ризиками та ліквідністю, інвестиційне розміщення активів, спеціалізоване фінансування та перерозподіл ризиків. Доведено, що для коректного аналізу НФУ недостатньо формально-правового підходу; необхідним є інституційно-функціональне бачення, яке враховує відмінності між сегментами за джерелами ресурсів, напрямками їх використання та місцем у русі інвестиційного капіталу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичного інструментарію оцінювання інвестиційного потенціалу окремих видів НФУ, побудовою системи індикаторів ефективності їх інвестиційної діяльності, діагностуванням впливу регуляторних змін на ресурсну базу небанківського сектору, а також з обґрунтуванням механізму управління інвестиційним потенціалом небанківських фінансових установ у контексті підвищення їх конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринках.

Література

1. Бессонова С. І. Сучасні аспекти діяльності небанківського фінансового сектору. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Економічна»*. 2024. № 1(29). С. 61–68. DOI: 10.31474/1680-0044-2024-1(29)-61-68.
2. Бороденко Т. М., Буряченко А. Є., Гапонюк М. А. Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-57-4.
3. Вовк Є. О., Туролєв Г. О., Шваб О. І., Сіваш А. С. Небанківські фінансові установи в архітектоніці фінансового ринку: теоретичні аспекти функціонування. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2024. № 9. DOI: 10.25313/2520-2294-2024-9-10382.
4. Ільчук В. П., Шпомер Т. О., Шпомер А. М. Інвестиційний потенціал небанківських фінансових установ. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(31). С. 127–138. DOI: 10.25140/2411-5215-2022-3(31)-127-138.
5. Національний банк України. Біла книга «Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору» (проект). Київ : НБУ, 2019. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/proekt-biloyi-knigi-maybutnye-u-regulyuvanni-nebankivskogo-finansovogo-sektoru> (дата звернення: 23.04.2026).
6. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. Березень 2025 року. Київ : НБУ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-03.pdf (дата звернення: 23.04.2026).
7. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. Листопад 2024 року. Київ : НБУ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-11.pdf (дата звернення: 23.04.2026).
8. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5080-17> (дата звернення: 23.04.2026).
9. Про кредитні спілки : Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3254-20> (дата звернення: 23.04.2026).

10. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1057-15> (дата звернення: 23.04.2026).

11. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (дата звернення: 23.04.2026).

12. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1909-20> (дата звернення: 23.04.2026).

13. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1953-20> (дата звернення: 23.04.2026).

14. Шірінян Л. В., Шірінян А. А. Фінансові інструменти небанківських фінансових установ в Україні. *Бізнес Інформ*. 2025. № 5. С. 377–385. DOI: 10.32983/2222-4459-2025-5-377-385.

References

1. Bessonova, S.I. (2024), “Modern aspects of the non-bank financial sector activity”, *Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Serii: «Ekonomichna»*, vol. 1(29), pp. 61-68.

2. Borodenko, T.M., Buriachenko, A.Ie. and Haponiuk, M.A. (2023), “Activities of non-bank financial institutions in the financial services market”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 57.

3. Vovk, Ye.O., Turoliev, H.O., Shvab, O.I. and Sivash, A.S. (2024), “Non-bank financial institutions in the architecture of the financial market: theoretical aspects of functioning”, *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. Serii: «Ekonomichni nauky», vol. 9.

4. Ilchuk, V.P., Shpomer, T.O. and Shpomer, A.M. (2022), “Investment potential of non-bank financial institutions”, *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 3(31), pp. 127-138.

5. National Bank of Ukraine (2019), White Paper “The Future of Regulation of the Non-Bank Financial Sector”, Kyiv, Ukraine.

6. National Bank of Ukraine (2025), Review of the Non-Bank Financial Sector, March 2025, Kyiv, Ukraine.

7. National Bank of Ukraine (2024), Review of the Non-Bank Financial Sector, November 2024, Kyiv, Ukraine.

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Joint Investment Institutions”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5080-17> (Accessed 23 April 2026).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine “On Credit Unions”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3254-20> (Accessed 23 April 2026).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On Non-State Pension Provision”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1057-15> (Accessed 23 April 2026).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine “On Capital Markets and Organized Commodity Markets”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (Accessed 23 April 2026).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On Insurance”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1909-20> (Accessed 23 April 2026).

13. Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine “On Financial Services and Financial Companies”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1953-20> (Accessed 23 April 2026).

14. Shirinian, L.V. and Shirinian, A.A. (2025), “Financial instruments of non-bank financial institutions in Ukraine”, *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 377-385.

Отримано редакцією журналу / Received: 24.04.26

Прорецензовано / Revised: 04.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26